

Автори навчального посібника “Комерційна дипломатія. Торговельна політика і право” (Львів, 2005), зазначають, що комерційна (економічна) дипломатія – це офіційна діяльність глав держав, урядів, торговельних і переговорних місій, спеціальних органів з питань зовнішніх відносин, міжнародної економіки та торгівлі щодо виконання цілей і завдань торговельної політики, захисту внутрішнього ринку від кризових явищ у світовій економіці, надто жорсткої іноземної конкуренції, різкого зростання імпорту та інших несприятливих умов для розвитку національної економіки, а також захисту прав та економічних інтересів держави, вітчизняних підприємств та інших суб’єктів господарювання за кордоном. Комерційна дипломатія пов’язана зі здійсненням торговельної політики держави і визначенням потрібних для цього форм своєї діяльності (зустрічі вищих посадових осіб чи офіційних представників держав, участь у конференціях і нарадах, укладання міжнародних договорів, постійні торговельні представництва держави за кордоном тощо). Існує таке давнє твердження: якщо дипломати не зайняті війною, то вони займаються торгівлею. [2].

В.Д. Щетинин у навчальному посібнику «Экономическая дипломатия» (М. 2001) економічну дипломатію визначає як закономірне явище у світових зв’язках, результат посилення ролі економічних факторів у міжнародних відносинах. [3].

В «Кратком внешнеэкономическом словаре» (М., Международные отношения, 1984. – С. 220-221) економічна дипломатія визначається наступним чином: «Специфическая область современной дипломатической деятельности, связанная с использованием экономических проблем в качестве объекта и средства борьбы и сотрудничества в международных отношениях. Экономическая дипломатия, как и дипломатия вообще, является составной органической частью внешней политики, международной деятельности государства; именно внешняя политика определяет цели и задачи экономической дипломатии, которая представляет собой совокупность практических мероприятий, а также форм, средств и методов, используемых для осуществления внешней политики». [4].

Подібні або близькі до них визначення суті і завдань економічної дипломатії містять ся і в інших роботах [5] (наприклад, Г.Каррон де ла Каррьер. Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок. М. 2003; “Нова економічна дипломатія”, Нью-Йорк, 2004).

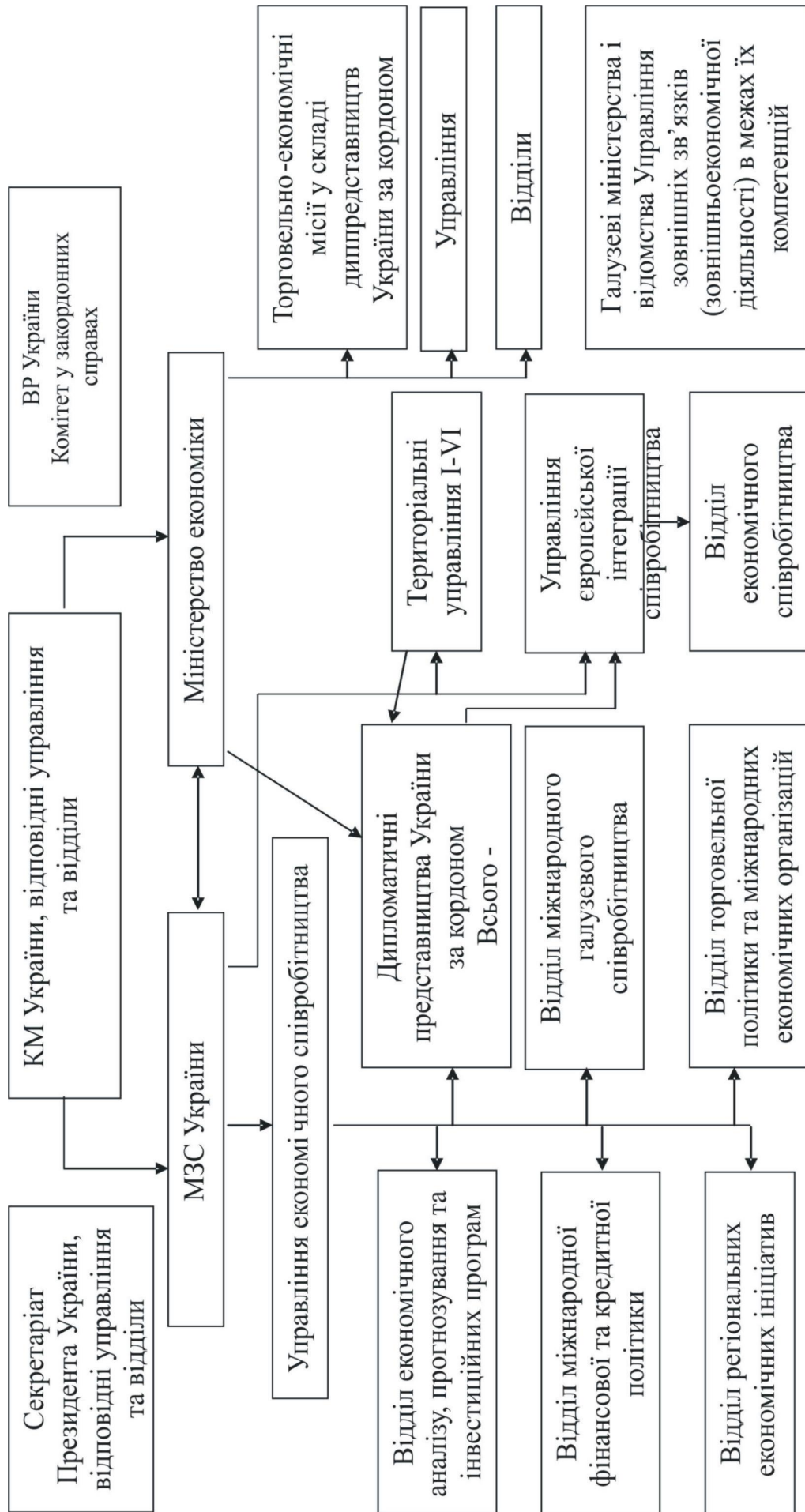
Виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічною основою сучасної економічної дипломатії виступає сукупність концепцій і підходів, в яких аналізуються та узагальнюються різноманітні аспекти практичної дипломатичної діяльності в торговельно-економічній, інвестиційній та інших сферах. Такими теоріями, зокрема, виступають концепції асиметрії міжнародних відносин, системного підходу, сучасні теорії міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності.

Сучасна економічна дипломатія, механізм реалізації її цілей, завдань за своєю структурою є різнорівневою і включає в себе національну (економічна дипломатія окремих країн), регіональну (інтеграційних об’єднань), глобальну (міжнародних організацій, форумів, самітів), а також офіційну і неофіційну, двосторонню та багатосторонню, кожній з яких притаманні свої функції, засоби і методи реалізації поставлених завдань.

В Україні за 15 років її незалежного політичного і соціально-економічного розвитку сформувалася відповідна інституційна та функціональна структура системи економічної дипломатії, йде постійний процес вдосконалення її механізму, форм і методів діяльності.

Що ж являє собою на сьогодні механізм економічної дипломатії України, яка його структура та роль у реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів нашої держави, які функції, завдання та проблеми стоять перед нею. Перш за все, необхідно зазначити, що він являє собою достатньо чітко викристалізовану інституційно-функціональну і кадрову систему, елементами якої виступають:

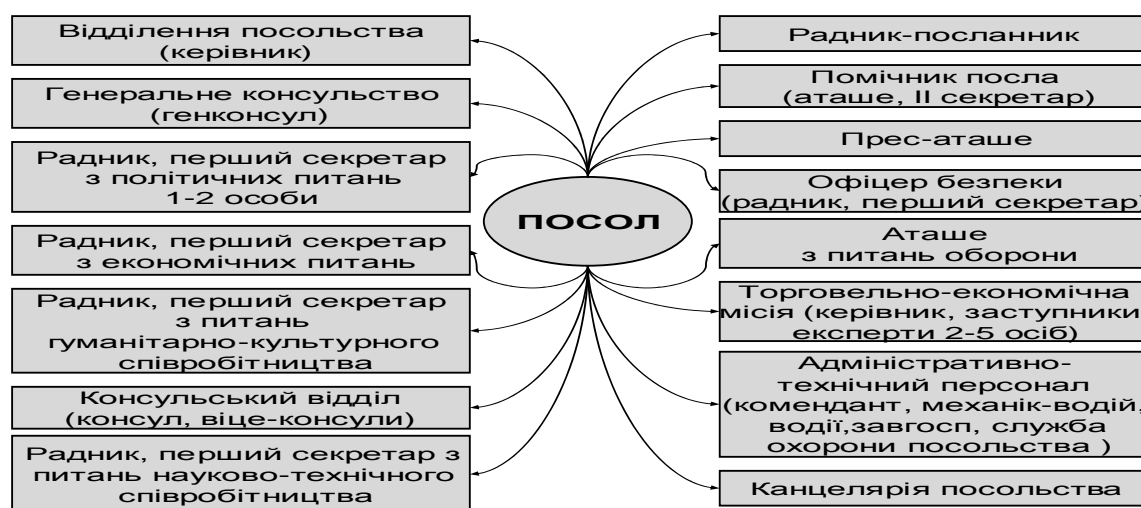
- сукупність різноманітних нормативно-правових актів (міжнародні конвенції, угоди, договори, закони України, постанови та укази, положення), які регулюють різноманітні сторони дипломатичної служби в цілому та економічної, зокрема;
- відповідні державні структури та установи з їх кадровим, матеріальним, технічним забезпеченням (ВР України, КМ України, МЗС, Міністерство економіки, галузеві міністерства і відомства в межах компетенції їх у сфері міжнародного бізнесу, управління зовнішніх економічних зв’язків органів місцевого самоврядування);
- вищі навчальні заклади, які готують фахівців для дипломатичної служби та зовнішньоекономічної сфери (Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, Дипломатична академія МЗС України, Вищі курси іноземних мов МЗС України);
- неурядові організації, спілки, об’єднання або, так звана, неофіційна дипломатія (торгово-промислова палата, український союз промисловців та підприємців та ін.);
- дипломатичні та бізнесові представництва України за кордоном (посольства, генеральні консульства, торговельно-економічні місії, різноманітні представництва українського бізнесу за кордоном). В узагальненому вигляді потенціал та механізм економічної дипломатії України можна представити наступною схемою:

МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

Важливим елементом механізму економічної дипломатії у сучасному світі виступають, як правило, міністерства закордонних справ, міністерства економіки та торгівлі. У більшості розвинених країн зовнішньоекономічна діяльність є сферою компетенції відповідно міністерства торгівлі або міністерства економіки у тісній взаємодії і координації цієї діяльності з міністерством закордонних справ. В Україні, згідно Закону про дипломатичну службу, Міністерство закордонних справ є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує проведення зовнішньої політики держави і координацію діяльності у сфері зовнішніх зносин. МЗС України здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби (дипломатичні представництва, консульські установи, місії, постійні представництва при міжнародних організаціях). У структурі МЗС безпосередню координацію у зовнішньоекономічній сфері нашої держави здійснює управління економічного співробітництва, яке підпорядковане одному із заступників міністра і включає в себе п'ять відділів: економічного аналізу, прогнозування та інвестиційних проблем, міжнародного галузевого співробітництва, регіональних економічних ініціатив, торговельної політики та міжнародних економічних організацій, міжнародної фінансової та кредитної політики. Водночас торговельними та інвестиційними питаннями займаються в межах своїх компетенцій і територіальні управління, а комплекс проблем, пов'язаних із євроінтеграційним курсом України, є прерогативою управління європейської інтеграції, у структурі якого діє відділ економічного співробітництва. Якщо загальна координація зовнішньоекономічної діяльності і політика здійснюється МЗС України, то вирішення окремих конкретних питань є сферою компетенції Міністерства економіки, Міністерства промислової політики, інших міністерств і відомств нашої держави у структурі яких створені і діють відповідні департаменти та управління. У зв'язку із зростанням масштабів регіонального, транскордонного економічного співробітництва частина компетенцій у зовнішньоекономічній сфері передана органам місцевого самоврядування, а також підприємствам і фірмам, що здійснюють експортно-імпорتنі операції. В цих умовах Управління економічного співробітництва МЗС України повинно стати дійсно центральним координуючим органом у структурі механізму економічної дипломатії нашої держави, генератором нових підходів у здійсненні цілеспрямованої зовнішньоекономічної політики України, забезпеченні інтересів вітчизняного бізнесу. Міністерство закордонних справ України здійснює безпосереднє керівництво дипломатичними представництвами, невід'ємною складовою яких є торговельно-економічні місії. В узагальненому вигляді структура дипломатичного представництва (посольства) України може бути представлена наступною схемою:

Схема: Структура Посольства України

Наведена вище схема є до певної міри умовною, оскільки як структура самого диппредставництва, його кількісний склад, так і напрямки та форми діяльності визначаються рівнем політичних, торговельно-економічних, науково-технічних та військово-технічних відносин України з країною перебування, зовнішньополітичними пріоритетами нашої держави, інтенсивністю дво- та багатостороннього діалогу, взаємною домовленістю на паритетних засадах із керівництвом зовнішньополітичного відомства країни перебування.

В узагальненому вигляді головним завданням радника з економічних питань є політичне забезпечення зовнішньоекономічних інтересів нашої держави, підтримання і розвиток стабільних, робочих контактів із зацікавленими міністерствами, відомствами, політичними структурами, дипломатичним корпусом країни перебування, аналіз, узагальнення тенденцій і проблем соціально-економічного розвитку країни перебування, участь у переговорах під час візитів офіційних делегацій з України, підготовка аналітичної та поточної інформації до МЗС України, інших міністерств і відомств нашої держави.

Діяльність радника з економічних питань здійснюється під безпосереднім керівництвом посла та у тісній взаємодії з торговельно-економічною місією. Торговельно-економічна місія (ТЕМ) є, таким чином, важливим системоутворюючим елементом інституційної структури механізму економічної дипломатії

України, складовою її потенціалу.

Нормативно-правовою базою як економічної дипломатії в цілому так і діяльності торговельно-економічної місії (ТЕМ) виступають Конституція України, Закон про дипломатичну службу, Указ Президента України „Про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном” від 30.04.1994р. і змінами та доповненнями від 23.10.1999р. Так, Закон „Про дипломатичну службу” визначає принципи дипломатичної служби (відстоювання національних інтересів України, професіоналізм, компетентність, ініціативність, об’єктивність, демократизм і законність), основні завдання дипломатичної служби (проведення зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, гуманітарних, наукових, інших зв’язків з іншими державами, міжнародними організаціями; забезпечення дипломатичними засобами та методами захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торгово-економічних та інших інтересів; вивчення політичного та економічного становища у світі; забезпечення органів державної влади інформацією, необхідною для здійснення ефективної внутрішньої і зовнішньої політики), основні функції дипломатичної служби (забезпечення підтримання дипломатичних зносин з іншими державами, представництво України у міжнародних організаціях та спеціальних місіях, здійснення зовнішньополітичної діяльності держави, організація проведення переговорів і підготовка укладення міжнародних договорів України за кордоном та ін.). Якщо Конституція України та Закон „Про дипломатичну службу” визначають загальні принципи, підходи, функції дипломатичної служби в цілому та економічної дипломатії, зокрема, то Указ Президента України „Про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном” і відповідне до цього Указу Положення про ТЕМ слугує основою її тактичної і стратегічної діяльності, чітко і детально окреслює сфери і межі компетенцій, місце ТЕМ у структурі механізму економічної дипломатії нашої держави. Згідно Положення, основними завданнями ТЕМ є представлення та захист у державі перебування інтересів України у галузі зовнішньоекономічної діяльності, сприяння розвитку торговельно-економічних зв’язків України, залученню іноземних інвестицій у пріоритетні сфери економіки і виконанню міжнародних договорів, укладених з державою перебування, інформування МЗС, Мінекономіки, інших міністерств та відомств, органів виконавчої влади про цінову, податкову, тарифну політику, яку проводить держава перебування, стосовно товарів, що експортуються з України, підготовка висновків щодо доцільності імпорту з держави перебування. Відповідно до покладених на неї завдань торговельно-економічна місія вивчає загальний стан економіки, тенденції розвитку зовнішньоекономічних зв’язків, технічний рівень виробництва і рівень якості продукції провідних галузей держави перебування, кон’юнктуру ринку товарів та послуг, інформує Міністерство економіки та Міністерство закордонних справ України з цих питань, а в разі потреби – інші міністерства, центральні органи виконавчої влади України, установи та організації.

Торговельно-економічну місію очолює керівник торговельно-економічної місії, який за посадою є радником-посланником або радником дипломатичного представництва. Керівник торговельно-економічної місії несе персональну відповідальність за виконання покладених на торговельно-економічну місію завдань і функцій.

Керівник торговельно-економічної місії за посадою може бути водночас і членом Спільної міждержавної комісії з питань економічного співробітництва з державою перебування. Керівник торговельно-економічної місії має заступника (заступників), який (які) за посадою є першим секретарем (першими секретарями) дипломатичного представництва. Він та його заступник (заступники) є членами дипломатичного персоналу, інші співробітники торговельно-економічної місії – членами адміністративно-технічного або обслуговуючого персоналу дипломатичного представництва.

Виконання функцій торговельно-економічної місії може бути покладено на одну особу. За відповідним рішенням на співробітників торговельно-економічної місії може бути покладено виконання їх службових обов’язків у двох і більше державах. Постановою КМ України №42 від 20.01.2006 р. “Про затвердження основних напрямків урядової політики в економічній та соціальній сфері на 2006 рік” передбачена розробка і затвердження нової концепції діяльності торговельно-економічних місій України за кордоном.

Особливу роль у структурі потенціалу і механізму економічної дипломатії відіграє кадрове його забезпечення або так званий суб’єктивний фактор. В кінцевому рахунку результативність цього потенціалу як на національному, так і глобальному рівнях визначається рівнем не лише професійної і мовної, але й загальноосвітньої підготовки кадрів для зовнішньоекономічної сфери, дипломатичної служби в цілому. Економізація зовнішньої політики в умовах зростаючої глобалізації світогосподарських зв’язків, формування постмодерної парадигми глобального соціально-економічного розвитку, розгортання науково-технологічної революції і становлення нової постіндустріальної цивілізації XXI століття об’єктивно вимагають нових підходів до кадрового забезпечення економічної дипломатії, до ролі суб’єктивного фактора у структурі її механізму.

Аналіз існуючого світового досвіду кадрового забезпечення економічної дипломатії свідчить про наявність щонайменше двох шляхів, кожен з яких має як свої переваги, так і недоліки. З одного боку – це підвищення рівня економічної підготовки професійних політиків і дипломатів, з іншого – підготовка дипломатів із професіоналів у сфері економіки, зокрема зовнішньоекономічної діяльності. Проблема відповідної кваліфікації дипломатів, їх професійної готовності забезпечувати... національні інтереси країни і водночас сприяти просуванню торгово-економічних інтересів вітчизняного бізнесу виявилось одним з найбільш складних завдань. Різні країни, в силу історичних умов формування економічної дипломатії, рівня і масштабів зовнішньоекономічних зв’язків, особливостей національного соціально-економічного розвитку, традицій і культури, використовують або один із вказаних шляхів, або ж намагаються поєднати обидва. В Україні кадрове забезпечення економічної дипломатії здійснюється на двох рівнях: через систему профі-

льної вузівської як державної, так і недержавної освіти (відповідні спеціальності і спеціалізації), дипломатичної Академії МЗС України, післядипломної освіти та курси підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів. Провідну роль у підготовці фахівців для дипломатичної служби України, в тому числі і економічної дипломатії, відіграє Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який згідно Указу Президента України від 30.05.1995 р. визначено „головним навчально-методичним центром по підготовці на базі повної середньої освіти спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики України”. Указом юридично затверджено фактичний статус Інституту у структурі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку міжнародників, і водночас, покладено місію бути свого роду координатором в цій сфері. Здійснюючи підготовку фахівців за спеціальностями „міжнародні відносини”, „міжнародне право”, „міжнародні економічні відносини”, „міжнародний бізнес” та „міжнародна інформація”, Інститут, по суті, є головним джерелом формування кадрового потенціалу для МЗС, Мінекономіки, Мінфіну, Нацбанку, Державної митної служби України. На відділенні післядипломної освіти цього вищого навчального закладу другу вищу освіту отримують співробітники різних державних та комерційних інституцій які мають відношення до зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності нашої держави.

Вирішення проблеми формування кадрового потенціалу української дипломатії, в тому числі і економічної, підвищення ефективності його використання, покликана забезпечити Дипломатична академія МЗС України, створена у 1995 році та курси підвищення кваліфікації працівників МЗС, що створені на її базі. Стратегія розвитку Дипломатичної академії на перспективу визначається потребою вдосконалення її навчальної та наукової діяльності, в першу чергу її якісних параметрів, зокрема, розширення фундаментальної професійної підготовки дипломатів, в тому числі і дипломатів-економістів.

Глибокі професійні знання, високий рівень загальної ерудиції та культури, досконале вільне володіння державною та іноземними мовами (мовою країни перебування) – це ті якісні параметри потенціалу економічної дипломатії нашої держави, що забезпечують і забезпечуватимуть у майбутньому повномасштабну реалізацію її зовнішньоекономічних пріоритетів.

Джерела та література

1. А.П. Румянцев. «Українська дипломатія» - Українська дипломатична енциклопедія. К., Знання України, 2004, т.1, с.373.
2. “Комерційна дипломатія. Торговельна політика і право” – Навчальний посібник. Львів, 2005.
3. В.Д. Щетинин. «Экономическая дипломатия» - Учебное пособие, М., Знания, 2001.
4. Краткий внешнеэкономический словарь. – М., Международные отношения, 1984. – С. 220–221.
5. Г.Каррон де ла Каррьер. Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок. М. 2003.

Герасимчук В.Г., Корогодова О.О. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вступ

Розвиток геостратегічної ролі України сприяє позитивній динаміці ротації рекреаційних потоків. Важливим напрямом у формуванні та реалізації інноваційної політики є участь держави у багатосторонньому міжнародному співробітництві. Членство України у Всесвітній туристській організації та у Європейській туристичній комісії створює передумови розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового рекреаційного ринку зі залученням прогресивних технологій, результатів наукових досліджень й інвестицій.

Управління ефективністю діяльності інституційних одиниць в умовах обмеженості факторів виробництва має особливе значення для постановки проблеми відтворення ресурсів у регіонах, визначених урядом України пріоритетними у сфері рекреаційної діяльності. Прикладом такої зони є Автономна республіка Крим, рекреаційний потенціал якої визначає спеціалізацію території та слугує критерієм формування територіального рекреаційного комплексу (ТРК).

Вагомий внесок у теорію дослідження ефективності зробили В.В. Білик [1], В.В. Галасюк [2], В.Г. Чирков [9], Є. Нілі [7] та ін. Проблемам розвитку рекреаційного господарства присвячені праці О.В. Живицького [4], І.В. Зоріна [6], Н.М. Ветрової [5], Т.Н. Скоробогатової [9]. Проте, дослідження проблеми управління ефективністю підприємств ТРК в умовах глобалізації ще не знайшли достатнього наукового обґрунтування.

Постановка завдання

Необхідність вивчення особливостей функціонування підприємств рекреаційної сфери в умовах процесів інтеграції та глобалізації з метою розробки методів управління ефективністю визначила вибір теми дослідження. Завданням роботи є теоретико-методичне обґрунтування та розробка напрямів управління ефективністю діяльності підприємств ТРК регіону з урахуванням його соціальних, економічних і екологічних особливостей у контексті здійснення регіональної політики держави.

Для пізнання сутності досліджуваних явищ та процесів рекреаційної сфери у використанні гипотетико-дедуктивний, статистико-часовий та індуктивний методи. Для здійснення оцінки рекреаційних ресурсів АР Крим застосовані методи спостереження, порівняння, виміру та методи експертних оцінок. Для класи-